

Віра Романівна Дячук

Інститут української мови НАН України

Київ

ORCID: 0000-0002-3982-335X; email: virarozumna@gmail.com

Смислові елементи концепту *мати* в похідних від іменників *мати* й *неня* в українських середньонадніпрянських і гуцульських говірках

Реферат: У статті проаналізовано реалізацію смислових компонентів концепту *мати*, пов'язаних із коренями *-mat-(u)*, *(-mam-(a))*, *-nen'-(a)* в мовленні носіїв українських середньонадніпрянських та гуцульських говірок. З'ясовано, що різний ступінь концептуалізації образу жінки-матері зумовив відмінну об'єктивізацію когнітивних смислів вказаного концепту в досліджуваних ареалах. Кількісне зіставлення похідних від іменників *мати* (*мама*), *неня* та актуалізованих у них концептуальних характеристик в середньонадніпрянському й гуцульському мовних просторах засвідчило про значущість аналізованої когнітивної одиниці в картині світу гуцулів.

Ключові слова: концепт, концептуальний смисл, мовна картина світу, похідне слово, середньонадніпрянські говірки, гуцульські говірки.

Abstract: *Semantic elements of the concept of mother in derivatives from the nouns *maty* and *nenia* in Ukrainian Middle-upper-Dnieper and Hutsul dialects.* It has been acknowledged that dialectal worldview is formed by concepts - human mental activity units which conserve knowledge and ideas about fragments of reality, represented by means of language. In this way, statements about the world are saved in concepts. The purpose of this study is to analyze the conceptual meanings associated with the roots *-mat-(y)*, *(-mam-(a))*, *-nen'-(a)* in the language spoken by Middle-upper-Dnieper and Hutsul users. To achieve the objectives we used the component analysis method, suitable for identifying the components in a semantic structure of words. The results of this study show that more derivatives from the nouns *maty* and *nenia* are used in the Hutsul dialects. The results also reveal that derivatives in the speech of Hutsul users actualize an overwhelming number of conceptual features and form more semantic blocks. Moreover, our research testifies that Hutsul speakers understand the mother's image in contamination of profane and sacred principles which causes correlation of the earthly mother's image with the image of the Virgin Mary. The study emphasizes a more important place of the concept of the *mother* in the Hutsul worldview.

Keywords: concept, conceptual meaning, linguistic worldview, derivative, the Middle-upper-Dnieper dialects, the Hutsul dialects.

Діалекте мовлення залишається цінним джерелом інформації для багатоаспектних лінгвістичних, історичних та культурологічних досліджень. Окрім яскравих лексичних явищ, притаманних носіям говірок, у ньому репрезентовано імпліковану систему смислів, що відображає мислення мовлян. Тому діалектне мовлення

(і різні способи його фіксації) відіграє виняткову роль у вивченні світобачення та світосприймання – картини світу.

Говіркову картину світу (як й інші різновиди вербальної картини світу) формують концепти – одиниці мисленнєвої діяльності людини, що зберігають знання та уявлення про фрагменти дійсності, вербалізовані засобами мови. Саме в концептах закарбовані знання про світ.

Бачення навколишнього світу просторово варіативне, тому актуальним є зіставне вивчення концептів у різних діалектах, культурних зонах континууму. Спробуємо в межах тріади «*мати-батько-батьки*» проаналізувати смислові складники, пов'язані з коренями *-мат-(у)* (і *-мам-(а)*), *-нен'-(а)* у мовленні носіїв українських середньонаддніпрянських та гуцульських говірок.

Обстеження середньонаддніпрянського та гуцульського діалектів демонструє надзвичайну семантичну розгалуженість похідних із коренями *-мат-(у)*, *-нен'-(а)*, що дозволяє виділити кілька семантичних сфер.

Найбільший за обсягом значень є блок, пов'язаний із номінаціями людини. Серед актуалізованих смислових елементів, виявлених в обох досліджуваних говіркових просторах виокремлено такі:

– ‘мати – жінка стосовно дитини, яку вона народила’, представлений у мовленні носіїв середньонаддніпрянського ареалу лексемами *матір*, *ма*, *мамка*, *мамочка* ‘рідна мати’: *б'ат'ко і мат'ір вистройіли тоб'і дом'ину / ти ж не впо'т'ів / (ЗА); прийшли до нас договор'ац':а / коли ж це в'с'іл:а буде / а мати с'ід'ат' жи ж накат'орилис' / це ж ни хот'ат' жи н'в їстки / а йа йак нача'ла йїх про'сит' / ма / та випийте п'їв'чарочки / мати ті й випили п'їв'чарочки (СГ, 258); мамка нав'чила м'їне хл'їб пик'ти (ЗА); і в'ін каже / мамочка / все та'к'і Бог йе на с'в'ім'ї (ЗА). У мовленні гуцулів цей когнітивний смисл актуалізовано в суфіксальних утвореннях зі зменшено-пестливою семантикою (*мамуся*, *мамуня*, *ненька*) та формальних демінутивах, що втративши своє оцінно-експресивне забарвлення, перейшли в розряд лексем із нейтральним значенням (*мамка*, *мамуська*, *мамочка*, *мамусянька*, *мамуця*): *ма'мус'у / в'їдпо'чин'те т'рохи (ЗА); Ма'мун'у не б'ийте / ни буду б'їл'ше (ЗА); Ненька подала на сті'їв'ечеру (ГСЛ, 114); мамка була / тата не було / йа сирот'о'у росла нап'ї' / (ЗА); ма'мус'ку кажут / ти'пер / йак тато по'мер (ЗА); мамочко відпусти м'їне шче погул'ати (ЗА); ми ма'мусен'ко'ю маму ч'асто називали (ЗА); мамц'у, на'їц'їт м'є'не ц'у мовит'ду (Лес., 55);**

– ‘мати – жінка, яка народжує’, лінгвалізований у мовленні носіїв середньонаддніпрянських говірок видовою парою дієслів *уматерніти – уматернівати* ‘округлитися, стати більш жіночною після пологів’, іменниками *матка* ‘внутрішній статевий орган жінки, у якому розвивається зародок (дитина)¹’, *мати* ‘породілля’: *бул'а ху'да йак до'ска / а народила по'правил'ас'а / умате'рн'їла (СГ, 426); а йак же / а йак же / йак ж інка б'єр'ем'їна / во'на к'ругло'у ста'їе / уматерн'ївайе (ЗА); пон'їмайеш / ж'їнка п'їсл'а род'ов не та'ка вже / во'на уматерн'ївайе / та'ко'їу вже / пов'но'їу ста'їе / (ЗА); ну ни може ж інка родит' йак'шо нап'риклад в'ней про'бл'єми з ма'ткою'у були чи' во'на простудилас' (ЗА); во'на л'ехко мо'гла загов'орити мат'ір / пород'їл'у / шо во'на л'ехко родила / ни в'їдчу'вала шо родила*

¹ Пор. дитинник – матка (Uterus) (Гр., I, 385)

// (ГЧ, 214–215). У мовленні гуцулів зафіксовано похідні *матір* ‘рідна мати’, *матка*, *матиці* ‘внутрішній статевий орган жінки, у якому розвивається дитина’: *коли жінка народила / вона вже мати / вона вже мат’ір* / (ЗА); *матиці* анат. ‘матка’ (ТСДГГ, 92; СГГБ, 112); *її вир’їзали матку / вона ни може мати б’їл’ше д’їтей / таке горе ї тойї жінки* (ЗА);

– ‘мати – жінка, яка дбає про дитину’, репрезентований у середньонадніпрянському мовному субконтинуумі дієслівним та іменниковими дериватами: *мамати* ‘набридливо кликати маму’, *матушка* ‘монахиня’, *мати* ‘хрещена мати’, ‘весільна мати’ (*баба Ст’єша була в єруїушча / вона і на манастир часто давала / і з ма’нашками була так / по хо’рошому / і з матушкою дружила / то в нейї от’ї в їкони ше з манастіра / матушка їїї од’ала / коли туди д’їтей почали за’визит*’ (СГ, 240); *Мати* повина принести крам та’киї і туди на цей крам / матер’їїу та’ку / вона кладе ц’у дитину / похресника / (Гов_У, 162); *А тод’ї са’жайу їїх за ст’їл і їа зараз поштуйу / зараз бат’ка и мат’ір / свик’руху и с’векра / пол’о’жу кал’а’ча / лежн’а по’р’їжу і ото / мати ми’н’ї риби пригото’вил и / и’ куриц’у ж’арил и / і гор’їлки добройї / ну и той їа дал’а рушник / зл’їл’а матур’ї / а за бат’ка був Хведор Вакулєнєк їв* / (ГЗП, 37)). Зауважимо, що дієслово *мамати* ґрунтується на актуалізації сукупності концептуальних ознак: ‘мати – жінка, яка дбає про дитину’ та ‘мати – заступниця дитини’. Дитина звертається до матері за допомогою, коли її щось турбує, бо знає, що мати зарадить і захистить: *а в їн їак з’рай’ц’а / шче мал’ий був / і почне мамат’ / да ск’їк і’ можна / н’ї’чого ни з’робит’ / ни н’їти / їо’му видно болит’ ж’ї’вотик / і в їн ни може* (ЗА). У мовленні гуцулів вказаний концептуальний смисл актуалізовано в іменниках *матка*, *паніматка* ‘хрещена мати’, *матка* ‘весільна мати’, *мама* ‘жінка, яка годувала дитину грудним молоком; годувальниця’, *матка-паніка*, *паніматка* ‘жінка священника, попадя’ та дієслові *мамчити* ‘балувати’: *д’їт’їну можна хри’тити без гор’ї’їки / кури’во / гор’ї’їка / це видума’ї д’ї’во’ї / по’стави’ї собі матку / тата / н’ї’би хри’щеного / похрест’її кул’турно по’сид’її / шос’ тако’го ле’гон’кого ви’на ви’пи’ї’ а’би л’уди ни’ї’їан’ї’ були / їс’о / (ЗА); *Пан’ї’матко’ї* називали х’ресну мат’ір за Пол’ї’шчї // *це ї нас’ була Пол’ї’шча до’ї’го тут / то пан’ї’матка це’ була х’ресна’ мама* (ЗА); *Так шо Рус’лан майї’ три / мами шо кор’мили ї’ого* (ЗА); *матка-паніка* ‘дружина священника’ (МСГГ, 100); *паніматка* ‘дружина священника, попадя’ (МСГГ, 132); *мамчити* ‘балувати, пестити’ (МСГГ, 98);*

– ‘нерідна мати’, який представлено в середньонадніпрянському мовному просторі похідними *мати*, *мачуха*, *мачухеря* в значенні ‘мачуха’: *Наша мати / о’ц’а мачуха / шо в мене була / їак н’ї’шла в п’ї’ятниц’у і в п’ї’ятниц’у кончила в о’ц’ї’її’ ба’би* / (ГЧ, 368); *а’ баба ост’ал’ас’ мойа / у дес’ рок їв два’надц’ат’ сир’ота / і’ менша сист’ра / дес’ рок’ї’в дев’ї’ят’ бул’о / і’ ми ж’ ка’же / жи’л’и з бат’ком / бат’ко ї’а’кус’ там був у’з’ав / та бул’а’ д’ужи по’гана мачуха / та в’їн її’її’ оди’сл’ав / бо в’їн цих дво’х д’ї’в’чаток л’убив* / (СГ, 280); *т’ї мачухер’ї не’ д’уже гл’ад’їлі чу’жих д’їтей / було шо и’ їзд’ї’валис’а з них* / (ЗА). У гуцульському діалектному просторі зазначений смисловий елемент об’єктивовано в лексемах *мама*, *мамка*, *мачуха*, *мачиха*, *мачїха* ‘мачуха’: *її’її* (нерідну матір – В.Д.) *мамо’ї* називали / *мус’їлі* *мамо’ї* називати / (ЗА); *л’уди* називали *мач-уха* / а *д’їти* *мамко* *мус’їлі* *ка’зати* (ЗА); *їс’ака* *мач-їха* була (ЗА); *мачиха* ‘мачуха’ (ТСДГГ, 92; СГГБ, 112);

– ‘присвійність та відношення щодо матері’, що репрезентовано в мовленні носіїв середньонаддніпрянських говірок лексемами *материн*, *матерен* ‘належний матері’, *материнський* ‘характерний матері’: *ц’а усад’ба / ну де наша хата стоїт’ / це мате^ррина зе^мл’а / а та шо дал’ше / бабина (ЗА); Ну ма^к·ітра ше ж бул’а / в ма^к·ітр’і тоже ж м’ісил’и / в мене ше одна тр’існута / ну так бе^ре^жу же уже / так ч’уточ’ку вишч’ирбл’ина / ну та би^ре^жу / бо це ж матирине / (ГЧ, 37); вид’іл’али з матиринойі со^рочки / з матиринойі ста^ройі со^рочки / шо була ношина // мн’аке вже було // (СГ, 189); н’е / ну ти ска^жи / х’іба во^на мати? / вона ни ч’уствуйе н’ічого материнс’кого до неї // во^на ж / пон’імайеш / ни подзвонит’ / ни напише / ну х’іба так можна? (ЗА). У гуцульських говірках виявляємо більшу кількість похідних: прикметники *мамин*, *мамчин* ‘той, що належить, або стосується матері’, іменники *материзнина*, *матиризнина*, *материзна*, *мамизна* ‘спадщина після смерті матері’ (*І своїе майу кутан’і / і мус’у дизр’іти мамину госп’одар’ку / доки уна ў шпита^ли* (Голян., I, 389); *д’іуч’інка дзвонила до мене / в’з’ала т’іл’іфон / набрала м’іі номер таї дзвонит’ до мене таї кажу хто ти йе а ўна каже йа д’іуч’інка / чо’тири рочк’і / а йа ка / ну ч’іа ти / а ўна ка / таткова / а йа йіі кажу ти чо’го ни мамчина / мамка тиб’е кор’мила / н’і бо йа таткова (ЗА); матиризнина ‘спадщина після смерті матері’; *материзна* *це мамин грунт / йак’шо ж’інка поми^рала чоло^в·ік вир’таў цей грунт до бат’к’іў (ЗА); материзна (ЗА), (ТСДГГ, 92; КСГГ, 121; СГГБ, 111; МСГГ, 99); мен’ш’іі д’іт’ін’і уже ўс’о припа^дало / мамизна / і зем’на / і шо там було / (ЗА));***

– ‘мати одного з подружжя стосовно іншого’, лінгвалізований в мовленні носіїв середньонаддніпрянських говірок лексемою *мати* як складник словосполук *нерідна мати*, *жінчина мати* ‘мати жінки; теща’: *ох / тешча мойа / нер’іднай мати / ви вареники варили / а мін’і йушк’у давали / (ЗА); ми з ж’інч’інойу мат’ір’іу говорили шо во^на хату периписала на меншого / бо в ін’іііі гл’ад’іт’име / ну ни знайу шо во^но буде (ЗА). У мовленні гуцулів цей смисловий елемент об’єктивовано в семантичному похідному *мама* ‘свекруха’, ‘теща’: *ка’зали мама на мат’ір’іу чоло^в·іка / (ЗА); Йак’шо говор’у с’нейу то мама / а допуст’ім / йак’с’кимос’ говор’у то тешча (ЗА);**

– ‘мати – керівна особа в сім’ї’, актуалізовано в середньонаддніпрянських говірках похідним *матріархат* ‘форма суспільного устрою, при якому влада належить жінкам’: *мати пон’імайеш йака була / во^на був матр’іархат / йак’шо корову купит’ про’дат’ спаруват’ / це був / матр’іархат / а йак’шо роз’пор’адц’а / був матр’іархат // (ЗА). У мовомисленні гуцулів цей когнітивний сегмент репрезентують дві лексеми: *мати* ‘господиня’ та *мама* ‘головний гравець у дитячій грі «Гуси»»: – *Хто випікав хліб у сім’ї? – Та ж’інка / мати // – Хто різав хліб? – Йак’шо коліс’ / то бат’ко / а тиб’ер то так / хто йіс’т’ / тої р’іже (ЗА); се називайі і’зра Гуси / д’іти стаїут о’дин за о’дним і лоўйут за плеч’і того / хто перед’ ними / перш’а дитина ў цьому р’іду / то мама гуска / а ўс’і / гус’ета / одна дитина прич’ікаїі і копайі йемку / це йе воўк / мама гуска зач’інайі се п’итати / Воўч’іку / воўч’іку / шо ти робиш? / Йемку копайу / Нашо то’б’і йемка? / Вартеку класти / Нашо то’б’і ватерка? / Гусоч’ку с’мажити / (Голян., I, 332). Додамо, що семантика другого деривата також корелює з концептуальним смислом ‘мати – жінка, яка дбає про дитину’: *і йік лиш ци’се воўк ска’зав’ / борзен’ко схоп’уйіц’е***

ї *стерайіц:е йекнаїс'корше* ї *л'миту* *зус'ітко* / *мама* *ни да'їе* / *руками бо'рониц:е* / *т'ікаї* / *а* *д'іти* *за неў* / (Голян., I, 332).

Виявлено концептуальні ознаки, що поширені лише в одному з досліджуваних регіонів. Так, аналізований семантичний блок у середньонаддніпряньських говірках містить ще такі когнітивні смисли:

– ‘мати – заступниця дитини’, який репрезентовано зменшено-пестливими похідними *мамочка*, *ненька* ‘рідна мати’, що зазнали процесу інтер’ективації й функціонують у мовленні як моно- та полікомпонентні вигуки-апелятиви: *мамочко* / *їа* *була чир'вона* / *їак на'р'ізана* / *а с'їчас ни'ма* // (ГЧ, 539); *Ох* / *мамочко* / *о'це ско'тину* *з'он'ат* (ГЧ, 538); *мамочко* / *їа* *ж у'же к'їл* *о'боршина заробил'а* // (Гов_У, 147); *ох* / *їзд'ївалис'а* *ж мамочко* *мо'їа* / *о'це ра'д'анс'ка* *в'лада* // *ї* *та* *л'уди* *мерли* / (СГ, 158); *ох* / *мо'їа* *нен'ко* *р'їдна* / *ї* *їа* *так* *забо'л'їла* / *шо* *по'пала* *в* *бол'ниц'у* / (ГЧ, 596);

– ‘мати – жінка, яка має чоловіка’, актуалізований у словах *матка* ‘заміжня жінка’, *мати* ‘жінка стосовно чоловіка (в інтерпретації чоловіка)’: *да'вай* *матка* / *ми* *буд'ем* *с'ейат* *кар'тошку* / *а* *ти* *на* *д'ен'г* *ї* *їд'ї* *ї* *водк* *ї* *пр'їн'ес'ї* / *а* *ми* *буд'ем* *с'ейат* // (звертання білорусів до жінки, яка має дітей та чоловіка – В. Д.) (ГЧ, 600); *но* *в* *їн* (німець – В. Д.); *ни* *ка'зав* *там* *ха'з'айка* *чи* / *нази'вав* / *в* *їн* *же* *ни* *з'нає* / *матка* / *матка* / *моло'ка* / *ї'айц'а* *дай* // (ГЧ, 821); *ми* *з* *мат'їр'їу* *прийшли* *до* *х'ати* / (чоловік називає свою жінку – В.Д.) (ГЧ, 311). Функціонування похідного із такою семантикою свідчить про давню традицію, що поширилася внаслідок міжмовних контактів, називати жінку матір’ю²;

– ‘мати – жінка, яка має дитину’, представлений лексемою *мамки* ‘жінки, які мають дітей’: *та'ки* *ранче* *ї'якос* *приз'їрали* / *ї'якос* *на'казували* / *а* *ї* *час* *н'їх'то* *за* *т'ими* *ї* *д'їт'ми* *в* *ш'кол'ї* *ни* *д'ивиц'а* / *н'ї* *за* *п'ї'а'ниц'ами* / *н'ї* *за* *ли'дачими* / *н'ї* *за* *мам'ками* / *ну* *ни'ма* *по'р'адку* *ї* *все* (СГ, 342).

У мовленні гуцулів зафіксовані також когнітивні сегменти

– ‘мати – жінка, яку шанують’, що репрезентований семантичними похідними *мати* ‘незнайома жінка старшого віку’, *мамка* ‘жінка, яка користується авторитетом у місцях позбавлення волі’, ‘жінка старшого віку’ та складними утвореннями *матка-паніка*, *паніматка* ‘дружина священника’: *мо'гли* *ї'ж'їнку* *с'таршу* *наз'вати* *мат'їр'їу* / *але* *це* *д'уже* *р'їдко* // *пан'ї* *нази'вали* / *їм'їа* *та* *по* *бат'ков'ї* (ЗА); *Уни* *в* *нас* *у'с'о* *заби'рали*, *од'їж*, *обув*, *гет* *у'с'о* *заби'рали* // *там* *так'ї* «*мамки*» *були* / *шо* *ко'мандували* *ї* *цими* *блат'ними* (Лес., 250); – *Як* *ви* *ми'ні* *д'ужі*, *мамко?* – *Діко'вать* *к'расно*, *як* *ти?* (ГСЛ, 245). На той факт, що деривати *матка-паніка*, *паніматка* ‘дружина священника’ корелюють також із зазначеним концептуальним смислом, вказують залишки традиції називати жінку матір’ю (маткою) та поchtive називання, представлене лексемою *пані*³;

– ‘жінка, яка народила дитину позашлюбом’, актуалізований у юкстапозитних утвореннях *мати-одиначка*, *мати-одиначка*, *мать-одиначка* ‘жінка, яка виховує

² Пор. *мати* – праслов’янське **mati* споріднене з литовським *motė* ‘жінка, дружина’ (ЕСУМ, III, 414).

³ М. В. Бігусяк зауважує, що «слова *пан*, *пані* є усталеними шанобливими звертаннями, що вживаються практично у всіх говорах південно-західного наріччя» (Бігусяк, 2000, 132).

дитину без чоловіка': *мати-одиначка* це ўже поча́ли за ра́д'анс'коїі ўла́ди / ра́н'іше так ни назі́валос' (ЗА); *та* д'і́ч'іна / су́с'ідка ж мо́йейі ма́ми бу́ла *ма-т'і́р'іу-оди́ночко́у* / нагу́л'ала дитину́ в'ід й'а'кого́с' хло́па / ну та́ жи́ла са́ма і дити́на з не́у (ЗА); *ма́т'-оди́ночка* ко́лис' бу́ла по́критка / і жи́ве за́раз дуже́ гоно́рово (ЗА);

– 'жінка, яка не стала матір'ю', вербалізований словоскладенням *мама-убий-ниці́а* 'жінка, яка зробила аборт' (ЗА).

Загальна модель, яка сформувалася стосовно людського колективу є основою для номінацій, не пов'язаних із людиною: світом рослин, тварин, неживих об'єктів довкілля, побуту.

У другій групі значень представлено похідні флороназви, які експлікують концептуальний смисл 'мати – жінка, яка народжує'. Цей смисловий сегмент у мовленні респондентів обох субконтинуумів актуалізований завдяки лексемі *ма́тірка* 'коноплі з жіночими квітками, що дають насіння': *йак'шо во́ни вирос'тал и вже́ / розд'і́л'алис'а на дво́е / ну йак' дво́х'домна рос'лина о́це во́ни / то бу́л'а п'лоск'ін' / брал'и п'лоск'ін' упи́ред' / а *ма́т'і́рка* оста́вал'ас'а та шо на зе́р'но / та ше́ цв'і́л'а і да́вал'а на́с'ін'на' // (ГЧ, 700); *Дес' та́ке бу́ло / дес' йа́ та́ке зачу́вала / шо назі́вали коно́пл'у ж'іночо́у і чолов'ічо́у / але́ тут пере́важно коно́пл'а / ка́зали *ма́т'і́рка* і й'і́й' ниба́гато вис'і́валос'а то́му шо ни бу́ло / по-пе́рше на́ш регіо́н дуже́ б'і́дний / пере́важно у на́с л'о́ну ни бу́ло / це́ Ко́с'і́шчина / Коло́мийщина л'о́н а ў на́с коно́пл'а / і то́ тро́шки / с коно́пл'і ро́били со́рочки на́ про́л'уди і на́ заўс'і́рди / (ЗА). У середньонаддніпрянському мовному просторі цей дериват не вичерпує репертуар можливих номінацій, що об'єктивують вказаний семантичний смисл. Так, його ще актуалізовано в словах *ма́тки* 'коноплі з жіночими квітками, що дають насіння', *ма́теринка* 'пахуча трав'яниста рослина з дрібними бузко-рожевими квітками', *мама-га́рбузиха* 'круглий великий гарбуз, насіння якого беруть на розмноження', *мама-ди́ня* 'коротка за розміром диня, насіння якої використовують для розмноження', у складеній номінації *бу́ряки ма́тушині* 'посадкові буряки, ті, що на насіння': *ну с'і́йал и ко́нопл'і / а то́д'і́ рвал'и йі́х / счи́тайиці́:а / вими́кал и / вйа́зал и і вез'л и на́ во́ду мо́чил и / н'е п'лоск'ін' / *ма́тки* оста́вл'ал'и / шоб бу́ло с'і́мйа (СГ, 58); в *ма́тиринці́* і ку́пали т'і́л'к і дівча́т⁴ (ЗА); *коли со́б і́рали га́рбузи / то ви́ликий к'руглий / с та́к і́м дно́м вси́редин'і / *ма́му-га́рбузиху* / оста́вл'али на́ на́с'ін'на' / йо́го су́шили по́том і по́том са́дили (ЗА); ну так во́ни (дині – В.Д.) ра́зн'і бу́вайут' / *ма́ма-ди́н'а* ко́ротка / й'і́й' с'ем'є́на на́да / шоб по́том по́с'і́ят' на́ л'еду́йици́й год (ЗА); а то́д'і́ виса́дки жа́л'а / о́т'і́ ж ка́гати / *бу́р'аки ма́тушин'і* і т'і́ / то́ йа́ ви́копайу́ / по́копайу́ ка́гати // по́кривайу́ / о́та́ко на́сипа́т' зем'л'і на́ йі́х / це́ йа́ все (СГ, 45–46).****

Семантичний блок флороназв у мовній картині світу носіїв середньонаддніпрянських говірок доповнює концептуальна ознака 'мати – основа, початок',

⁴ В етнографічних джерелах знаходимо пояснення: «рушничок постелила, а під головами – колосочки. Вона купає його. Хлопець же не родить, то йому *ма́теринки не надб. Бо він може яловим стати*. Баба не ложилася. Вона перехрестить, набирає в жменьку води. Швидко переверне, скільки останеться, стільки перехрестить. Яко́сь вона знала: як більше води останеться, цей щедрий буде, а як менше, – буде скупіший. Виливають [воду], де людська і котяча нога не ходить, Боже спасі! Все врем'я так» (ЕОСУ, III, 420).

об'єктивована в словосполучі *материнська кукурудза* 'гібрид або самозапильна лінія, на якій в результаті запилення чоловічим компонентом утворюється гібридне насіння або відбувається розмноження насіння стерильного аналогу самозапильної лінії': *в іте^р колихайе і мате^рринс'ка запл'ідн'уйе бат'к'їс'ку і тод'і куку^рруза дуже велика / качани / оце на н'уйу казали г'їбр'ідна куку^рруза* // (Гов_У, 143).

У мовомисленні гуцулів виявлено також

– поєднання концептуальних смислів 'мати – заступниця дитини' та 'мати – жінка, яка дбає про дитину', ословлене номінаціями рослини *материнка*, *мамериканка* 'пахуча трав'яниста рослина з дрібними бузково-рожевими квітками (*Origanum vulgare* L.)⁵: *Йе мате^рринка ў нас // мате^рринка це дуже др'їбосен'к'і к'в'іточки / под'їбн'і йак до ц'ого / йак малесен'ка-малесен'ка ромашечка / оце мате^рринка // ў:ажалос'а шо мати заўжди ў мати^рринц'і купайе дит'а / то^му мати^рринка // во^на ўзагал'і дуже л'їкувал'на / в'їд простудних захвор'уван' / дуже др'їбосен'ка / та^ка ў:игл'ад'і дуже малесен'кої ромашечки* / (ЗА);

– симбіоз семантичних смислів 'мати – жінка стосовно дитини, яку вона народила' та 'нерідна мати', представлений словоскладенням *мати-ї-мачуха* 'підбіл (*Tussilago farfara* L.)': – *А чому мати-ї-мачуху так називають? – Бо ўна с'цейї сторо^ни ти^нпла / де к'в'іточ'ка / а з другого доторкнутис' / во^на дуже холодна / та / таї то за то назвали // це ти^нпла мати / а та тил'на / задн'а сторо^на / мач'уха / холодна* // (ЗА); *мати-ї-мачуха / бо ма^ма була ма^ма / а мачуха була мачуха* (ЗА); *мати-ї-мач-уху навесн'і збирайут'* (ЗА).

Третю семантичну групу похідних формують зооназви, значення яких актуалізують такі когнітивні ознаки:

– 'мати – жінка, яка народжує', репрезентовану в обох мовних субконтинуумах лексемами *свиноматка* 'плідна свиня', *вівцематка* 'плідна вівця', *матка*, 'плідна бджола, що відкладає яйця': *ко^рова була все жит'а // було дв'ї і одна ко^рова / ми пасли // к'їз не тримали // бат'ко не л'убив // оце свин'і об'їзат'ел'но свиноматка своїї поро^с'ата були / своїї ка^бани го^дован'ї / (ЗА); Ни було баран'ів / т'ї йагн'атка / були отд'ел'но // були т'їки стар'ї в'ївц'і / в'ївц'їматки* / (ГЧ, 603); *матка* 'їайц'а в'їклядає (ЗА); *казали л'оха опоросилас'а / свиноматка* 'р'ідко називали (ЗА); *в'ївцематка* / це п'їшло в'їд колгоспу / по-науковому / а так в'ївц'а називали // (ЗА); *Но^ву матку відразу ни мож давати до стар'її сім'її, аби п'ічолі йїї ни зрубали* (КСГГ, 84). Лише в мовленні носіїв середньонаддніпряньських говірок виявлено похідні *кобила-матка* 'плідна лошиця', *мама* 'плідна бджола, що відкладає яйця'; у мовленні гуцулів – лексеми *матка* 'вівця, яка дає приплід', *матиця* 'бджола, що відкладає яйця': *в'їд'ад'ка / була кобила-матка / жеребц'ї / ко^рови / свин'і* (ЗА); *т'реба дивитис'а / сл'їд'кувати / інстинк природи такий шо во^ни в'їдройлис'а раз / нидодивіс'а / йакшо стар'а матка ўже йїїї т'реба зм'їнити / во^ни бачат' шо во^на стар'ен'ка матка / ну йїм йїїї жалко / во^ни йїїї ни ўбйут / потому шо во^на ў них хароша ма^ма була / ну то це во^на з роїом в'їл'їтайе* / (Гов_У, 227); *матки* / барани / барани-пл'їдніки називали / це вже коли орган'їзувалис'а ц'ї колгоспи / йак'ї можна сказати / знішчили ўсе в'ївчарство

⁵ Вважаємо, що зазначені семи ґрунтуються на асоціативному зв'язку квітки з її обереговою силою та материнською любов'ю (Знаки, 355).

бо то була така система (ЗА); матиця (матиці) ‘єдина на всю сім’ю бджола, що відкладає яйця’ (КСГГ, 121; СГГБ, 112; СГСБ, 303);

– ‘мати – жінка, яка має дитину’, вербалізовану похідним *матка* ‘самця з приплодом’, що має регулярний вияв в обох досліджуваних мовних ареалах: *Покорне тел’а дві ‘матки с:е* (ЗА); *Ласе теля дві матки сце* (СУГКР, 85). У гуцульському просторі вказаний семантичний смисл лінгвалізують лексеми *свиноматка* в значенні ‘свиня, що має приплід’, *кобила-мати*, *мама-кобила* ‘самця жеребця з лошам’, *мама* ‘самця з потомством’: *ў нашойі свиноматки п’ят’ порос’ат* (ЗА); *ўч’ ора свиноматка опоросилас’а* (ЗА); *Мале лоше так перепудилося норовис того коне, шо дейкий Ches дрижло коло кобили-матері* (ТСГГ, 194); *Аби вироблелиси ніжки у молодого лош’ити, йго привьизуют до дишлі фири, коло мамі-кобили* (ТСГГ, 164); *У л’іт’овишче, йак помішайут та шчибут й’агн’ата, шо ўже ни пуск’айут ид мам’ам* (МВЛ, С. 21).

У гуцульському ареалі функціонує лексема *матка* ‘головна бджола’, у якій актуалізовано також концептуальне значення ‘мати – керівна особа в сім’ї’: *выводок тримаўс’а на ‘матці’ // ‘матка то президент // йак’би ў нас та’ке кир’іўництво ‘було спочатку йак Україна стала незалежною* (ЗА); *у бджолоу йе ‘матка / й’ака тримаїе цей р’її св’її / це йе ‘матка* (ЗА).

Семантичний блок, який стосується об’єктів довкілля, містить смислові елементи

– ‘мати – жінка, яка дбає про дитину’⁶, представлену в обох говіркових просторах словом *мати* ‘земля’: *хл’їб ‘бат’ко / з’емл’а ‘мати* (ЗА); *‘мати годуїе д’їтей йак з’емл’а л’удей* (ЗА); *До з’емл’ї особливо с’тавилис’а / ‘мат’ір’їу називали ‘того шо ў нас й’її ‘мало / з’емел’ка нас ‘кормит’ / годуїе / йак ти ни ‘май’їш з’емл’ї / то т’ежко ‘жити ‘буде / (ЗА); во’на йе нам ‘мат’ір’їу бо во’на нас годуїу / во’на нас захиш’ч’ай’ї (ЗА). У мовомисленні гуцулів цю когнітивну ознаку лінгвалізовано також за допомогою одиничних лексем та складених номінацій: *мама*, *мати-земля*, *мама-годівниця*, *матінка-земля*, *мати наша*, *Матінка Божя*, *Мати Божя* ‘земля’⁷, *мати ‘природа*: *зе’мл’а це ‘мама / во’на нам да’їе все необх’ідне* (ЗА); *‘кажут’ / ‘мат’ір’-з’емл’а нас годуїе / од’а’гаїе / захиш’чайе та йак ‘мат’ір’ї при’маїе ўк’ін’ї (ЗА); йа шче пам’їа’тайу шо ‘баба мо’їа називала ‘зе’мл’у ‘мамоїу-год’івницїу // ‘земл’у ‘дуже шанували / це п’раўда* (ЗА); *Зе’мл’а ‘Божя / ‘мати наша / год’їўниц’а ‘наша* (ЗА); *‘мат’інка-з’емл’а с’тогне від ‘того бесчинства шо ‘зараз на з’емл’ї ‘робиц’а* (ЗА); *Земл’а ‘мати ‘Божя нас годуїе // ‘мама ни рас по’койна та ка’зали / ц’ї ‘л’уди молод’ї ни хот’їт’ робит’ / т’їл’к’ї ‘пусто ‘земл’у ‘м’їс’ї / н’ї’чо ни хот’ат’ робити / ‘каже / ‘земл’а ‘плаче // (ЗА); Зе’мл’а / це ‘мат’інка ‘наша / й’ака годувала нас // (ЗА); п’рїроду ‘мат’ір’їу називали бо годуїуїе нас* (ЗА);*

⁶ Основою вказаного концептуального сегменту слугує метафоричне перенесення номінації за подібністю: жіноча символіка землі виражена в метафорі материнства, адже вона «живих годує, а мертвих приймає до себе» (СД, II, 316).

⁷ Як зауважено в СД, шанування землі як матері зумовило зближення «сакральних» уявлень про землю із образом Богородиці. Наприклад, традиція називати землю *Матінкою Божою* побутувала й у сербській культурі (сербі звертаючись до землі, називали її *Земльо-Богомаїко*) (СД, II, 316).

– ‘мати – жінка, яка народжує’⁸, представлене в середньонадніпрянському говірковому просторі лексею *мати*, а гуцульському – *мама*, що позначають землю: *зе^мл’а ро^д’уча / йак **мати** (ЗА); Тато високий, **мама** широка, син крутий, невістка сліпа (Небо, **земля**, вітер, ніч) (ГСЛ, 416).*

Лише в мовній картині світу гуцулів зафіксовано концептуальний смисл ‘мати – найдорожча людина для дитини’, який об’єктивовано в лексемах *мати*, *земл’а-матінка* ‘земля’, *мати* ‘вода’, ‘земля’: *Воду **мам’ір’йу** називали / водичкоу божою // йе та^кі шо ни да^вали брати с кри^ниц’і / то ни ^лможна / то гр’іх // воду Бог да^в у^с’ім / ни ^лїс’і ^лмаїут’ ^лводу ^лколо ^лхати / ^лход’ат’ до ^лдругих ^лбрати (ЗА); До зе^мл’і ^лособливо ^лста^вилис’а / **мам’ірйу** називали ^лтого шо ^лї нас ^лїїї ^лмало / ^лзимел’ка ^лнас ^лкормит’ / ^лгудує / йак ^лти ^лни ^лмаїїш ^лзимл’і / то ^лт’ежко ^лжити ^лбуде / (ЗА); Даї Бох шоб Бох по^лм’іг шоб ми ^лц’у ^лнечист’ ^лвигнали с:воїейі ^лзимл’і-**мам’інки** / йа^ку за^лїжди називали **мам’ір’йу** (ЗА).*

П’ятий сегмент значень, який формують номінації предметів, в обох говіркових просторах актуалізований через концептуальну ознаку ‘мати – жінка, яка народжує’. Її вербалізаторами в досліджуваних говірках виступають похідні *матошник*, *матошник*, *маточник* ‘комірка у вулику для виведення бджолоїної матки’. Від базового значення лексеми *мати* в них виявляємо асоціативний зв’язок із репродуктивною функцією жінки: *матка в **матошн’іку** от^ложує ^лїайц’а (ЗА); та ж у^лже з^лр’іла ^лї **матошник**ов ^лї с^лидит / ^лперва ^лйак ^лвийшла / ^лво^лна ^лробит ^лта^кий ^лзвук / ^лше ^лї ^лматошн’іку / ^лво^лна ^лше ^лна ^лсво^лбоду ^лни ^лвийшла / ^лше ^лни ^лвилу^лпилас’а ^лйак ^лво^лна ^лробит’ ^лта^кий ^лзвук ^лйак ^лкурка ^лкво^лкче / ^лкво-кво-кво / ^лце ^лперва ^лп^лризнака ^лшо ^лбуде ^лроїїтис’а ^лїже ^лз ^лдругим / ^лі с ^лт^лрет’ім / ^лі ^лтак ^лв ^лїн ^лможе ^лроїїтис’а / ^лдоки **матошник** ^лїї ^лбуде / (Гов_У, 227); ^лтри^лмали ^лб^лд^лжолі / ^лматка ^лв **маточнику** / ^лїї ^лробоч’і ^лб^лжолі ^лпома^лгаїут’ (ЗА); **маточник** – ^лтам ^лси ^лплекаїет ^лматку (СГСБ, 304).*

У мовленні носіїв середньонадніпрянських говірок дериват *маточина* ‘втулка в колесі’ актуалізує когнітивний смисл ‘мати – осередок, основна частина’. Семантична структура похідного ґрунтується на збережених у діалектному мовомисленні уявленнях про авторитетний статус жінки-матері в сім’ї, її здатність гуртувати, об’єднувати разом членів родини. Недарма матір вважають «стовпом» сім’ї, «осередком її емоційних зв’язків. Саме через матір актуалізуються стосунки між домашніми» (СД, III, 203): *ну / **маточина** / ^лце ^лколісо ^лж / ^лта ^лв ^лн’ому ^лста^лвиц’а **маточина** / ^ла ^лв ^лн’їй ^лта^лкий ^лот^лвір / ^лі ^лото ^лж ^лту^лди ^лспиц’і ^лвста^лв’айут’ (СГ, 240).*

Аналізований семантичний блок у мовомисленні гуцулів доповнює концептуальна ознака ‘мати – жінка стосовно дитини, яку вона народила’, що представлена лексею *мама* ‘макітра’. *Мама* в місті, дедя у лісі, а діти в городі (макогін, **макітра**, мак); *Тато* вертит, **мама** терпит, а діти гвавту кричби (макогін, **макітра**, мак) (ГСЛ, 379). Очевидно, це значення мотивоване схожістю відношень стосовно компонентів цілісності (мати-батько-дитина – макогін-макітра-мак).

Відзначимо, що семантика зафіксованих у гуцульських говірках дериватів *мама* ‘що-небудь дуже близьке, рідне’ й *мачоха* ‘що-небудь чуже, безжалісне, жорстоке’ корелює також із абстрактними поняттями, зокрема універсальною категорією

⁸ У слов’янських віруваннях земля виступає символом жіночого плодоносного начала, тому що вона «вагітніє», приймаючи посіяне зерно, «народжує», даючи врожай (СД, II, 315–316).

«свій-чужий», яка слугує основою для концептуальних ознак ‘мати – найдорожча людина для дитини’ та ‘нерідна мати’. Актуалізація цих когнітивних характеристик зумовлена відмінним ставленням рідної й нерідної матерів до дитини: *Рідний бік – мама, а чужий бік – мачоха* (ГСЛ, 55).

Отже, проведене дослідження свідчить про евристичну цінність дериватів у процесі дослідження когнітивних ознак концепту. Спостереження над особливостями реалізації смислових елементів концепту *мати* в похідних від іменників *мати* й *неня* в мовленні носіїв середньонадніпрянських та гуцульських говірок дозволяють висновкувати про

1) різний квантитативний показник мовної категоризації концепту *мати* в досліджуваних ареалах, репрезентованого в середньонадніпрянських говірках 43 лексичними одиницями, а в гуцульських – 69;

2) різну кількість актуалізованих смислових елементів аналізованого концепту в досліджуваних ареалах: у середньонадніпрянському мовному обширі зафіксовано 12 когнітивних характеристик концепту, у гуцульському 13. Серед усіх змістових елементів концепту лише вісім виявилися спільними;

3) відмінну актуалізацію польових сегментів аналізованого концепту: у мовній картині світу носіїв середньонадніпрянських та гуцульських говірок ядрена ознака концепту *мати* (‘мати – жінка стосовно дитини, яку вона народила’), порівняно з його периферійними характеристиками, менш представлена;

4) різні смислові доміанти концепту *мати* в картині світу говірконосіїв середньонадніпрянського та гуцульського ареалів. Так, у системі уявлень про жінку-матір для носіїв середньонадніпрянських говірок важливою виявилася ознака, що вказує на репродуктивну функцію матері (‘мати – жінка, яка народжує’), оскільки актуалізована у 18 лексемах, натомість у мовній картині світу гуцулів найбільш значущим є когнітивний смисл, що вказує на реляційні характеристики між матір’ю та дитиною (‘мати – жінка, яка дбає про дитину’), адже вербалізований у 16 одиницях. Сміслова характеристика ‘мати – жінка, яка дбає про дитину’ в середньонадніпрянському мовному просторі актуалізована лише в п’яти дериватах, а сміслова характеристика ‘мати – жінка, яка народжує’ в гуцульському ареалі представлена в 11 похідних.

Аналіз дериватів із коренями *-мат-(и)*, *-нен’-(а)* продемонстрував основні для діалектоносіїв аспекти концептуалізації знань про жінку-матір, засвідчив різний ступінь значущості концепту *мати* в картинах світу представників середньонадніпрянських та гуцульських говірок. У картині світу гуцулів аналізований концепт посідає важливіше місце, оскільки, по-перше, зафіксовано більшу кількість дериватів із відповідними коренями, по-друге, виявлені похідні актуалізують переважну кількість когнітивних ознак та формують більше семантичних блоків, по-третє, осмислення образу матері ґрунтується на симбіозі профанного та сакрального начал, що зумовлює кореляцію образу земної жінки-матері із образом Богородиці.

Спільні ознаки концепту *мати* в зіставлюваних мовно-культурних субконтинуумах свідчать про давність часу формування картин світу їхніх носіїв й про спільну основу оцінки образу жінки-матері, натомість відмінні когнітивні риси переконують у належності аналізованих мовних просторів до різних архетипів локальної культури.

Джерела

- ГЗП, Мартинова Г.І. [Martynova G.I.] (2012), *Говірки Західної Полтавщини* [Govirky Zahidnoi Poltavshchiny], Черкаси.
- Гов У., Березовська Г.Г., Кривошея І.І., Тищенко Т.М. [Berezovs'ka G.G., Krivosheya I.I., Tishchenko T.M.] (2008), *Говірки історичної Уманщини та суміжних земель* [Govirky istorichnoi Umanshchiny ta sumizhnyh zemel], Умань.
- Голян. І, Голянич М. [Holiianych M.] (2018–2022), *Мовний портрет села Тюдів: в 2 т.* [Movnyi portret sela Tiudiv: v 2 t.], т. І, Івано-Франківськ.
- Гр., Грінченко Б. [Hrichenko B.] (1907–1909), *Словарь української мови* [Slovar ukrainskoi movy], т. 1–4, Київ.
- ГСЛ, Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович К., Дидик-Меуш Г. [Khobzei N., Yastremska T., Simovych K., Dudyk-Meush H.] (2013), *Гуцульські світи. Лексикон* [Hutsulski svity. Leksikon], Львів.
- ГЧ, Мартинова Г.І., Щербина Т.В., Таран А.А. [Martynova G.I., Shcherbina T.V., Taran A.A.] (2013), *Говірки Черкащини: збірник діалектних текстів* [Govirky Cherkashchynu: zbirnyk dialektnyh tekstiv], Черкаси.
- ЕОСУ ІІІ, *Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів, т. 3: Родильна обрядовість* [Etnohrafichnyi obraz suchasnoi Ukrainy. Korpus ekspedytsiinykh folklorno-etnografichnykh materialiv, t. 3: Rodilna obryadovist], Київ, 2016.
- ЕСУМ ІІІ, *Етимологічний словник української мови: в 7 т.* [Etymologichnyi slovnyk ukraïnskoi movy: v 7 t.], т. ІІІ, за ред. О.С. Мельничука, Київ, 1983.
- ЗА, записи авторки [zapysy avtoruky] (записи здійснені впродовж 2020–2022 рр. від респондентів із віковим цензом 55–98 років, які народилися й мешкали в с. Хлестунівка, В'язів, Сердегівка, Терешки, Ташлик, Балаклея Черкаської області та с. Мишин, Стопчатів, Космач, Яворів, Криворівня, Микитинці Івано-Франківської області), зберігаються в домашньому архіві В. Дячук.
- Знаки, Жайворонок В.В. [Zhajvoronok V.V.] (2006), *Знаки української етнокультури: Словник-довідник* [Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk], Київ.
- КСГГ, Гузар Г., Закревська Я. [Guzar G., Zakrevs'ka YA.] (1997), *Гуцульські говірки: Короткий словник* [Gutsulski govirky: Korotkii slovnyk], Львів.
- Лес., Лесюк М. [Lesiuk M.] (2008), *Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)* [Movnyi svit suchasnoho halytskoho sela (Kovalivka kolomyiskoho raionu)], Івано-Франківськ.
- МВЛ, Грицак М. [Grycak M.] (2008), *Матеріали до вівчарської лексики села Росішка Рахівського району Закарпатської області* [Materialy do vivcharskoi leksyky sela Rosishka Rakhivskogo rajonu Zakarpatskoi oblasti], Львів.
- МСГГ, Піпаш Ю.О., Галас Б.К. [Pipash Yu.O., Halas B.K.] (2005), *Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської обл.)* [Materialy do slovnyka hutsulskykh hovirok (Kosivska Poliana i Rosishka Rakhivskoho raionu Zakarpatskoi obl.)], Ужгород.
- СГ, Мартинова Г.І., Щербина Т.В. [Martynova G.I., Shcherbina T.V.] (2020), *Словник середньонадніпрянських говірок* [Slovyk serednonaddnipyrianskikh govirok], Черкаси.
- СД ІІ, *Славянские древности: Этнолингвистический словарь: в 5 т.* [Slavyanskije drevnosti: Etnolingvisticheskij slovar: v 5 t.], т. ІІ, под ред. Н.И. Толстого, Москва, 1999.

- СГГБ, Негрич М. [Negrich M.] (2008), *Скарби гуцульського говору: Березови* [Skarby giculskogo govori: Berezovy], Львів.
- СГСБ, Горбач О. [Gorbach O.] (2000), *Словник говірки села Бродина* [Slovyk govirky sela Brodina], Львів.
- СУГКР, Савчук Д.П. [Savchuk D.P.] (2012), *Словник українських говірок Карпатського регіону: пояснення та походження слів* [Slovyk ukrainskih govirok Karpatskogo regionu: pouyasnennya ta pohodzhennya sliv], Київ-Косів.
- ТСДГГ, Шкрумеляк М.С. [Shkrumelyak M.S.] (2016), *Тлумачний словник-довідник гуцульських говірок* [Tlumachnyi slovyk-dovidnyk giculskyyh govirok], Івано-Франківськ.

Література

- Бігусяк М. [Bigusyak M.] (2000), *Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору* [Iz sposterezhen nad vesilnoiu leksikoiu giculskogo govori], [в:] *Гуцульські говірки: лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження* [Giculski govirki: lingvistychni ta etnolingvistychni doslidzhennia], Львів, с. 125–148.